

modern management tool quality of education in preschool educational institution: Monograph]. Zaporizhzhya. TOV «LIPS» LTD [in Ukrainian].

6. Pirozhenko T.A. (2010). Osobystist doshkilnyka: perspektyya rozvytku [Personality preschooler perspective]. Ternopil; Mandrivets [in Ukrainian].

7. Slobodchikov V. (2005) Psykholoh y lychnostnoe razvytye rebënka. [Psychology and personality development of the child] Shkilnyy psykholoh № 12. [in Russian]

8. Bazovyy komponent doshkil'noyi osvity Ukrayiny (nova redaktsiya) [The base component of preschool education (new edition)] [Elektronnyy resurs]. [Electronic resource]. Retrieved from Rezhym dostupu: mon. gov. ua > mages /files /kollegiy/ kollegiy 5. doc. [in Ukrainian].

9. Karabayeva I.I. (2016) Osoblyvosti vyznachennya rivnya sformovanosti etychnykh instantsiy u starshykh doshkil'nykiv [Specifics of determining the level of formation of ethical instances in older preschoolers] Aktual'ni problemy psykholohiyi: Zbirnyk naukovykh prats' Instytutu psykholohiyi imeni H.S. Kostyuka NAPN Ukrayiny. – K. «TOV «Sribna khvylya» – Tom. IV: Psykholohiya rozvytku doshkil'nyka. – Vypusk 12. – S. 62-74. [in Ukrainian].

УДК 159.955.4:37.01

**СПЕЦИФІКА САМОРЕГУЛЯЦІЇ ТА ЇЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ З
ПАРЦІАЛЬНИМИ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ РЕФЛЕКСИВНОСТІ
КУРСАНТІВ - МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ У КОНТЕКСТІ
ПРОГРАМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ**

Клименко І. В.,

**кандидат психологічних наук, т.в.о. начальника Департаменту кадрового
забезпечення Національної поліції України**

У статті розглянута проблема психічної саморегуляції і рефлексивності в психології. Проаналізовано специфіку особистісної саморегуляції та її взаємозв'язку з парціальними характеристиками рефлексивності у курсантів в контексті програми психологічного супроводу.

У дослідженні було встановлено, що курсанти які були включені в програму психологічного супроводу, більшою мірою орієнтовані на аналіз і оцінку вже виконаної діяльності, подій, що мали місце в минулому. Ці випробовувані схильні до роздумів про майбутню діяльність і її планування, спостереження та аналізу власної поведінки. У курсантів які навчалися в звичайних умовах, встановлено більш низькі показники за всіма складовими особистісної саморегуляції.

Ключові слова: курсанти, парціальні характеристики рефлексивності, правоохоронні органи, психологічний супровід.

КЛИМЕНКО И. В. СПЕЦИФИКА САМОРЕГУЛЯЦИИ И ЕЕ ВЗАИМОСВЯЗИ С ПАРЦИАЛЬНЫМИ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ РЕФЛЕКСИВНОСТИ КУРСАНТОВ - БУДУЩИХ ПРАВООХРАНИТЕЛЕЙ В КОНТЕКСТЕ ПРОГРАММЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ.

В статье рассмотрена проблема психической саморегуляции и рефлексивности в психологии. Проанализирована специфика личностной саморегуляции и ее взаимосвязи с парциальными характеристиками рефлексивности у курсантов в контексте программы психологического сопровождения.

В исследовании было установлено, что курсанты, которые были включены в программу психологического сопровождения, в большей степени ориентированы на анализ и оценку уже проделанной деятельности, событий, имевших место в прошлом. Эти испытуемые склонны к размышлениям о будущей деятельности и ее планировании, наблюдению и анализу собственного поведения. У курсантов, которые обучались в обычных условиях выявлены более низкие показатели по всем составляющим личностной саморегуляции.

Ключевые слова: курсанты, парциальные характеристики рефлексивности, правоохранительные органы, психологическое сопровождение.

KLYMENKO I.V. SPECIFICITY OF SELF-REGULATION AND ITS INTERACTION WITH THE PARTICULAR CHARACTERISTICS OF REFLEXIVITY OF KURSANTS - FUTURE LAW FIRMS IN THE CONTEXT OF THE PSYCHOLOGICAL SUPPORT PROGRAM

Specifics of self-regulation and its relationship with the partial characteristics of reflexivity of cadets - the future law enforcement officers in the context of a program of psychological support

In the article the problem of self - regulation and its relationship with the reflexivity is considered. Specificity of self - regulation and its relationship with the partial characteristics of reflexivity (retrospective reflection, reflection of the present and future, interpersonal reflection) of cadets in the context of a program of psychological support is analyzed.

A person in contact with the outside world is continuously confronted with a situation of choice of different ways to implement his/ her activity depending on the objectives, individual characteristics and conditions of the surrounding reality, the characteristics of people, who are interacting with him / her. Self-regulation is a

process that ensures the stability of the system, its relative stability and balance. Through reflexivity, a person has the inner life and the ability to manage his/ her states and appetence - the freedom of choice. Reflection is seen as an essential regulatory component of personality that allows the subject to consciously build vital functions.

The sample included cadets - future law enforcement officers. The first group - cadets who were included in the program of psychological support, the second group – the cadets, who were trained in usual conditions.

The study found that the cadets, who have been included in the program of psychological support, are more focused on the analysis and evaluation of the activities already carried out, the events which took place in the past. These subjects tend to reflect on the future and its planning, monitoring and analysis of their own behavior. This group showed significant relationship with almost all indicators of self-regulation and reflexivity. Cadets, who were trained under the usual conditions, have lower scores on all components of self – regulation. In this group revealed only one significant correlation between the indicators of reflexivity and self-regulation.

Keywords: *cadets, law enforcement, partial characteristics of reflexivity, psychological support, self-regulation*

Постановка проблеми. Проблема психічної саморегуляції є однією з найбільш глобальних і фундаментальних проблем загальної психології. Це пов'язано з тим, що при взаємодії з навколишнім світом людина безперервно стикається з ситуацією вибору різних способів реалізації своєї активності залежно від поставлених цілей, індивідуальних особливостей і умов навколишньої дійсності, особливостей взаємодіючих з нею людей.

У ситуації вибору зменшення невизначеності можливо лише засобами регуляції, а у разі психологічної регуляції - засобами саморегуляції в тому сенсі, що людина сама досліджує ситуацію, програмує свою активність і контролює і коригує результати.

Під саморегуляцією розуміють процес, що забезпечує стабільність системи, її відносну стійкість і рівновагу, а так само цілеспрямоване зміна індивідом механізмів різних психофізіологічних функцій, що стосуються формування особливих засобів контролю за діяльністю [5, с. 10].

Саморегуляція – це вміння людини бачити кінцеву мету діяльності, самостійно знаходити оптимальні шляхи її досягнення і добиватися здійснення. Результатом саморегуляції є виховання цілеспрямованості, організованості, вміння володіти собою.

Першою загальною особливістю саморегуляції є вільний вибір (варіювання) мети і формування, згідно з ними – програм (стратегій) дій. Створення намірів, мотивів, програм стимульовано іншими мотивами, які є реалізацією мети і програм більш високого порядку. У результаті свого функціонування будь-який акт саморегуляції має кінцевий продукт. Причому, і це особливо важливо, цим продуктом може бути і мета і програма подальшої діяльності, які самі по собі можуть формуватися в результаті функціонування процесів саморегуляції [3].

Для того, щоб реакції виникали не у відповідь на зовнішні подразники за принципом рефлекторної дуги, а в узгодженні з бажанням суб'єкта дійсності, в тій послідовності, яку передбачає його програма, – необхідне свідоме сприйняття цих реакцій. У цьому проявляється свідомий характер процесу саморегуляції, зокрема, тих змін, які є наслідком доцільності. Не може бути саморегуляції як регуляції особистості поза свідомістю. Ця особливість саморегуляції є загальновизнаною (Л.С. Виготський, А.В. Запорожець, О.А. Конопкін, Г.С. Нікіфоров, В.І. Селіванов, Д.М. Узнадзе) [6].

Ще однією особливістю саморегуляції є процес активізації в тій сфері діяльності, де вона у даний час відбувається. Сформовані процеси саморегуляції систематично проявляються у життєдіяльності людини у вигляді різних актів довільної поведінки і створюють специфіку саме людської життєдіяльності. Але активність протікання процесів саморегуляції може змінюватись від ситуації до ситуації: це залежить від сформованості навичок спеціального звернення до саморегулятивних процесів і від характеру ситуації, яка передбачає або не передбачає необхідність саморегуляції.

Існують два типи ситуацій, коли активність процесів саморегуляції найбільш велика:

– Ситуації особливої вагомості дій, від яких залежить подальше протікання поведінки або її наслідки;

– Ситуації оволодіння новим, ситуації навчання [8, с. 35-47].

Загальний потенціал саморегуляції складається з змістовно-сміслової стійкості особистості та її діяльнісних можливостей, які обмежуються значимими для даної особистості впливами соціальної і предметної дійсності, що приводять до відмови від раніше прийнятої мети і мобілізації для реалізації знову прийнятої мети. Словами О. Г. Асмолова, психологія саморегуляції відображає проблему «мінливої особистості в мінливому світі» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Згідно точці зору Моросанової В. І., Конопкіна О. А. та Осницького А. К., саморегуляція представляє з себе процеси ініціації і висунення суб'єктом цілей активності, а також управління досягненням цих цілей. Процеси саморегуляції розглядаються цими авторами як внутрішня цілеспрямована активність людини, яка реалізується за рахунок системного участі самих різних процесів, явищ і рівнів психіки.

Предметом психології саморегуляції є інтегративні психічні явища і процеси, що забезпечують самоорганізацію різних видів психічної активності людини, цілісність його індивідуальності і особистості. Аналіз механізмів саморегуляції проводиться в рамках проблематики індивідуальних стилів регулювання, реалізації різних форм довільної активності і діяльності (навчальної, трудової), регуляції психічних станів, вікових аспектів її становлення [6, с. 5].

Отже, процес саморегуляції є реалізацією суб'єктивно уявленої програми у трансформації передбачених даною програмою дій – в реально відтворені дії. Ця трансформація здійснюється завдяки регулюючим впливам на ті потенції особистості, залучення яких створює виконання програми.

Саморегуляція є процесом свідомого управління виконанням діяльності, у контекст якої вона входить незалежно від конкретних форм останньої. Це є свідченням наскрізного характеру саморегуляції, що може проявлятися в різних сферах життєдіяльності людини залежно від специфіки онтогенезу кожного окремого індивіду. Завдяки цьому можна говорити про саморегуляцію станів, мотиваційну саморегуляцію, саморегуляцію діяльності.

В даний час проблема саморегуляції особистості знаходиться в центрі уваги психологічної науки, яка накопичила достатній обсяг знань при її вивченні. Правомірно, що особистісну саморегуляцію вивчають як специфічну активність суб'єкта, спрямовану на перетворення свого стану, тобто як дію і включають його в структуру діяльності, орієнтовану на відновлення сил організму і активізацію працездатності, а так само як трансформувати діяльність, в якій об'єктом є організація функцій самого суб'єкта.

На підґрунті визначення М. Й. Боришевським психологічного змісту саморегуляції, її розуміють як переважно усвідомлене, цілеспрямоване планування, побудову й перетворення суб'єктом власних дій та вчинків відповідно до особистісно значущих потреб, мотивів і цілей. Згідно з поглядами вченого, саморегуляція є здатністю особистості усвідомлено планувати, будувати, діяти адекватно до обраної нею програми, принципів,

норм та правил, останні ж виконують роль еталонів, взірців у процесі особистісної саморегуляції [2].

Наведені аспекти дозволяють розглядати саморегуляцію як інтегрований, системно організований психічний процес детермінації, побудови, підтримки і регулювання зовнішнього й внутрішнього впливу, спрямованого на досягнення обраних суб'єктом цілей. Це виражається в стимулюванні одних і гальмуванні інших особистісних потреб, дій та вчинків. Для повноцінного здійснення саморегуляції необхідно забезпечити єдність її енергетичних, динамічних та змістовно – смислових аспектів, доречно, на нашу думку, зупинитися на визначенні змісту процесуального аспекту саморегуляції, тобто на тих психологічних функціях, які в ньому розгортаються. Попри те, що саморегуляція носить індивідуальний характер (залежить від конкретних умов, від характеристик нервової діяльності, особистісних якостей людини та ін.), вважаємо за доцільне систематизувати запропоновані рядом учених функції саморегуляції. М. Й. Боришевський [2, с. 21-22] виокремлює і описує такі функції саморегуляції наступні: 1) плануюча та прогностична функції, що включають моменти цілепокладання та моделювання; 2) селективна функція, полягає в наданні переваги чи виборі певних поведінкових завдань відповідно до особистісно значущих принципів та цінностей, засобів та способів їх вирішення ; 3) функція «самосуб'єктного впливу», тобто впливу особистості на власні психічні процеси і стани з метою їх оптимізації (регуляція рівня інтелектуальної активності, емоційних проявів тощо); 4) коригуюча функція, полягає в перебудові власної поведінки з метою подолання невідповідності між існуючими та запланованими наслідками певних дій і вчинків; 5) функція забезпечення процесу самостворення, самовдосконалення; 6) контролююча функція, яка полягає в контролі та оцінюванні особистістю власної поведінки.

Як визначає К. М. Лисенко-Гелемб'юк, по-перше, саморегуляція є провідним процесом будь-якого виду життєдіяльності особистості, передбачає усвідомлену мотивацію власних вчинків, їх самооцінку та самоконтроль, свідому стимуляцію вольової активності, подолання небажаних емоційних станів, витримку при подоланні труднощів, використання засобів самозаспокоєння та самовладання, позитивної емоційної активності. по-друге, вміння людиною усвідомлено впливати на саму себе, що виражається у гальмуванні та стимулюванні певних власних дій, бажань, потреб, вироблення внутрішніх механізмів регуляції, тобто саморегуляція, дозволяє їй вибірково ставитися до зовнішніх впливів, здійснювати контроль за своїми вчинками, формувати життєву позицію [7].

Отже, спираючись на вищенаведене, слід зауважити, що останнім часом в психології все більше помітні підходи, в яких поняття рефлексії та саморегуляції виявляються тісно пов'язані між собою.

Завдяки рефлексії у людини виникає внутрішнє життя і з'являється здатність керувати своїми станами і потягами - свобода вибору. У підході А. В. Карпова рефлексія не тільки теоретично обґрунтовується як процес, значущий для саморегуляції, але цей погляд отримує емпіричне та прикладне обґрунтування. Рефлексія розглядається як найважливіша регулятивна складова особистості, що дозволяє їй свідомо вибудовувати свою життєдіяльність. Автор вбачає специфічний характер рефлексії по відношенню до інших видів психічних процесів, її особливу, комплексну і синтетичну природу і особливий статус і місце в структурі психічних процесів [4]. У якості наукової проблеми психологічний супровід навчання, як правило, розглядається в контексті процесів, що йдуть паралельно гуманізації та формуванню готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності, безперервного професійного саморозвитку та особистісного самовизначення.

Мета статті. Виходячи з вищесказаного, вивчення взаємозв'язків рефлексивності та саморегуляції є актуальним дослідницьким завданням у контексті програми психологічного супроводу.

Виклад основного матеріалу. У дослідженні взяли участь 78 курсантів Харківського національного університету внутрішніх справ, вік досліджуваних від 18 до 20 років. Досліджувані склали дві групи, відповідно до навчання у контексті програми психологічного супроводу.

1 група – курсанти у кількості 37 осіб – це досліджувані які навчалися в контексті програми психологічного супроводу;

2 група – курсанти у кількості 41 людини – це досліджувані які навчалися в звичайних умовах.

Виходячи з завдань даної роботи нами було визначено специфіку складових особистісної саморегуляції курсантів ХНУВС які залучені в програмі психологічного супроводу.

Результати, що були отримані у дослідженні індивідуально-стильової специфіки саморегуляції курсантів ХНУВС за допомогою опитувальника «Стиль саморегуляції поведінки» (Моросанової В. І.) надано у таблиці 1.

Показники стиля саморегуляції поведінки курсантів які залучені в програмі психологічного супроводу (M ± m)

Шкали	Група 1 (психологічний супровід)	Група 2 (звичайне навчання)	t	p
Планування	6,80±0,36	4,89±0,27	4,21	0,01
Моделювання	4,80±0,36	4,92±0,36	0,24	-
Програмування	6,20±0,39	5,00±0,32	2,37	0,05
Оцінка результату	6,80±0,39	5,17±0,37	2,93	0,05
Гнучкість	4,20±0,09	3,46±0,25	2,31	0,05
Самостійність	7,00±0,14	5,67±0,27	3,82	0,01
Загальний рівень саморегуляції	33,40±1,11	26,75±0,81	4,95	0,01

Показник «Планування» в першій групі склав 6,80±0,36, в другій групі цей показник дорівнював 4,89±0,27. Були отримані достовірні відмінності між групами у бік підвищення показника у першій групі, при $p \leq 0,01$.

Курсантів які навчаються в рамках програми психологічного супроводу відрізняє більша сформованість потреби в усвідомленому плануванні діяльності, плани у них більш реалістичні, деталізовані, ієрархічні і стійкі, цілі діяльності висувуються більш самостійно.

Зафіксовано статистично значуще зниження показника за шкалою «Програмування» у другій групі, $p \leq 0,05$, за якою показники склали: у першій групі - 6,20±0,39 та 5,00±0,32 – у другій.

Курсанти які навчалися в рамках програми психологічного супроводу відрізняються краще сформованою потребою продумувати способи своїх дій і поведінки для досягнення намічених цілей. Програми розробляються представниками першої групи більш самостійно, вони більш гнучко змінюють розроблені програми дій в нових обставинах, при невідповідності отриманих результатів цілям більш ефективно проводять корекцію програми дій до отримання прийняттого результату.

За шкалою «Оцінка результату» показник в першій групі склав 6,80±0,39, в другій групі цей показник дорівнював 5,17±0,37. Було визначено статистично значуще зниження показника у групі курсантів які навчаються в звичайних умовах, при $p \leq 0,05$.

Таким чином, курсанти які навчаються в рамках програми психологічного супроводу виявляють більшу здатність виділяти значущі

умови досягнення цілей, більш успішно оцінюють як сам факт неузгодженості отриманих результатів з метою діяльності, так і причини, що призвели до нього, гнучко адаптуючись до зміни умов.

Показник «Гнучкість» в першій групі склав $4,20 \pm 0,09$, в другій групі цей показник дорівнював $3,46 \pm 0,25$. Були отримані достовірні відмінності у бік зниження показника у групі досліджуваних курсантів які навчаються в звичайних умовах, при $p \leq 0,05$.

У разі виникнення непередбачуваних обставин випробовувані першої групи легко змінюють плани і програми виконавських дій і поведінки, здатні швидко оцінити зміну значущих умов і перебудувати програму дій. У разі виникнення неузгодженості отриманих результатів з прийнятою метою своєчасно оцінюють сам факт неузгодженості і вносять відповідну корекцію. Гнучкість регуляторики дозволяє адекватно реагувати на швидку зміну подій і успішно вирішувати поставлену задачу в ситуації ризику.

За шкалою «Самостійність» показник у першій групі склав $7,00 \pm 0,14$, у другій групі показник за цією шкалою дорівнював $5,67 \pm 0,27$; визначено статистично значуще зниження показника у курсантів які навчаються в звичайних умовах, при $p \leq 0,01$.

Курсанти які навчаються в рамках програми психологічного супроводу є більш автономними, менш зважають на оточення, мають більшу здібність самостійно планувати діяльність і поведінку, організовувати роботу з досягнення висунутої мети, контролювати хід її виконання.

Отже, курсантів обох груп рівною мірою характеризує розвинутість уявлень про зовнішні та внутрішні умови діяльності, ступінь їх усвідомленості, деталізованості, адекватності; здатність виділяти значущі умови досягнення цілей як у наявній ситуації, так і в перспективному майбутньому.

Таким чином, у курсантів які навчаються в рамках програми психологічного супроводу та в звичайних умовах при дослідженні складових особистісної регуляції виявлено статистично значуще підвищення показників за шкалами «Планування», «Програмування», «Оцінка результатів», «Гнучкість» та «Самостійність» та подібність показників за шкалою «Моделювання».

Нами були вивчені взаємозв'язки парціальних характеристик рефлексивності зі складовими особистісної саморегуляції у курсантів які навчаються в звичайних умовах. Результати представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Взаємозв'язки складових особистісної саморегуляції з парціальними характеристиками рефлексії курсантів які навчаються в звичайних умовах (r)

Шкали	РР	РС	РМ	РСп
Планування	-0,30	-0,25	0,10	0,04
Моделювання	0,42*	0,25	0,14	-0,04
Програмування	-0,32	-0,22	-0,12	0,02
Оцінка результату	0,23	0,08	-0,08	-0,05
Гнучкість	0,07	-0,14	-0,06	-0,22
Самостійність	0,09	-0,10	0,02	-0,14
Загальний рівень саморегуляції	0,20	0,002	0,13	-0,02

Примітка 1: РР –ретроспективна рефлексія; РТ – рефлексія теперішнього; РМ – рефлексія майбутнього; РСп – рефлексія спілкування

2. * - значущість зв'язків 0,05; ** - значущість зв'язків 0,01

У курсантів які навчаються в звичайних умовах визначено значущий позитивний кореляційний зв'язок між шкалою «Ретроспективна рефлексія» та такою складовою особистісної саморегуляції як «Моделювання», $r=0,42$.

У групи цих курсантів з схильності до аналізу вже виконаної в минулому діяльності та доконаних подій, передумов, мотивів і причин подій, змісту минулої поведінки, результатів та допущених помилок підвищується розвинутість уявлень про зовнішні та внутрішні умови діяльності, ступінь їх усвідомленості, деталізованості, адекватності.

Взаємозв'язки складових особистісної саморегуляції з парціальними характеристиками рефлексії курсантів які навчаються в рамках програми психологічного супроводу надано у таблиці 3.

Таблиця 3

Взаємозв'язки складових особистісної саморегуляції з парціальними характеристиками рефлексії курсантів які навчаються в рамках програми психологічного супроводу (r)

Шкали	РР	РТ	РМ	РСп
Планування	-0,34	-0,57**	0,80**	-0,63*
Моделювання	0,26	-0,79**	0,26	0,00
Програмування	0,36	-0,76**	0,29	0,06
Оцінка результату	-0,36	0,05	0,46*	-0,45*
Гнучкість	-0,36	0,36	0,36	-0,40
Самостійність	0,80**	0,34	-0,57**	0,75**
Загальний рівень саморегуляції	0,05	-0,36	0,46*	-0,22

Примітка 1: РР – ретроспективна рефлексія; РТ – рефлексія теперішнього; РМ – рефлексія майбутнього; РСп – рефлексія спілкування

2. * - значущість зв'язків 0,05; ** - значущість зв'язків 0,01

В групі курсантів які навчаються в рамках програми психологічного супроводу визначений значущий кореляційний зв'язок між шкалою «Ретроспективна рефлексія» та шкалою «Самостійність», при $r = 0,80$.

У курсантів які навчаються в рамках програми психологічного супроводу виявлено, що з підвищенням схильності до аналізу вже виконаної в минулому діяльності та доконаних подій, передумов, мотивів і причин подій, змісту минулої поведінки, результатів та допущених помилок, підвищується автономність, незалежність від оточення, здібність самостійно планувати діяльність і поведінку, організувати роботу з досягнення висунутої мети, контролювати хід її виконання.

В групі курсантів які навчаються в рамках програми психологічного супроводу визначені значущі негативні кореляційні зв'язки між шкалою «Рефлексія теперішнього» та такими шкалами як «Планування», $r = -0,57$; «Моделювання», $r = -0,79$; «Програмування», $r = -0,76$.

В групі курсантів які навчаються в рамках програми психологічного супроводу з підвищенням схильності до безпосереднього самоконтролю поведінки в актуальній ситуації, осмислення її елементів, аналізу того, що відбувається, здатності до співвіднесення своїх дій з ситуацією і їх координації в відповідно до мінливих умов і власним станом, до обмірковування своєї поточної діяльності, знижуються:

- сформованість потреби в усвідомленому плануванні діяльності, реалістичність, деталізованість, ієрархічність і стійкість планів, самостійність;

- розвинутість уявлень про зовнішні та внутрішні умови діяльності, ступінь їх усвідомленості, деталізованості, адекватності, здатність виділяти значущі умови досягнення цілей як у наявній ситуації, так і в перспективному майбутньому;

- автономність, незалежність від оточення, здібність самостійно планувати діяльність і поведінку, організувати роботу з досягнення висунутої мети, контролювати хід її виконання.

В групі курсантів які навчаються в рамках програми психологічного супроводу між шкалою «Рефлексія майбутнього» та такою складовою особистісної саморегуляції як «Планування» виявлено значущий позитивний кореляційний зв'язок, $r = 0,80$; та зі складовою особистісної саморегуляції «Самостійність» - значущий негативний кореляційний зв'язок, $r = -0,57$.

У курсантів, що навчаються в рамках програми психологічного супроводу з підвищенням схильності до аналізу майбутньої діяльності,

поведінки, планування та прогнозування підвищується сформованість потреби в усвідомленому плануванні діяльності, плани в у них більш реалістичні, деталізовані, ієрархічні і стійкі, цілі діяльності висуваються більш самостійно; у той же час, знижується автономність, незалежність від оточення, організувати роботу з досягнення висунутої мети, контролювати хід її виконання.

У курсантів, які навчаються в рамках програми психологічного супроводу визначено значущі негативні кореляційні зв'язки між шкалою «Рефлексія спілкування» та такими складовими особистісної саморегуляції як «Планування», $r=-0,63$ та «Оцінка результату», $r=-0,45$, а також значущий позитивний негативний кореляційний зв'язок між «Рефлексією спілкування» та «Гнучкістю», $r = 0,75$.

У курсантів які навчаються в рамках програми психологічного супроводу з підвищенням здатності до аналізу мислення інших людей, їх дій, своєї взаємодії з ними та взаємодії інших осіб між собою підвищується здатність легко змінювати плани і програми дій і поведінки, здатність швидко оцінювати зміну значущих умов і перебудовувати програму дій, своєчасно оцінювати сам факт неузгодженості і вносити відповідну корекцію.

З підвищенням здатності до аналізу мислення інших людей, їх дій, своєї взаємодії з ними та взаємодії інших осіб між собою, в групі курсантів які навчаються в рамках програми психологічного супроводу знижуються:

- сформованість потреби в усвідомленому плануванні діяльності, плани в у них більш реалістичні, деталізовані, ієрархічні і стійкі, цілі діяльності висуваються більш самостійно;

- здатність виділяти значущі умови досягнення цілей, більш успішно оцінюють як сам факт неузгодженості отриманих результатів з метою діяльності, так і причини, що призвели до нього, гнучко адаптуючись до зміни умов.

Висновки. За результатами дослідження взаємозв'язків парціальних характеристик рефлексивності зі складовими особистісної саморегуляції у курсантів які навчаються в різних умовах можна зробити наступні висновки.

Курсантам які навчаються в рамках програми психологічного супроводу більш притаманна сформованість потреби в усвідомленому плануванні діяльності, програмуванні, оцінки результатів, гнучкості, самостійності.

У курсантів які навчаються в звичайних умовах спостерігається зниження показників за всіма складовими особистісної саморегуляції, крім

шкали «Моделювання», за рахунок певної недостатності цілісного процесу саморегуляції.

У дослідженні взаємозв'язків особистісної саморегуляції із складовими симптомокомплексом рефлексивності було виявлено наступне:

У курсантів які навчаються в звичайних умовах з підвищенням схильності ретроспективної рефлексії підвищується розвинутість уявлень про зовнішні та внутрішні умови діяльності, ступінь їх усвідомленості, деталізованості, адекватності.

У курсантів які навчаються в рамках програми психологічного супроводу з підвищенням схильності до ретроспективної рефлексії підвищується автономність, незалежність від оточення, здібність самостійно планувати діяльність і поведінку. З підвищенням схильності до рефлексії актуальної ситуації у цій групі знижуються: сформованість потреби в усвідомленому плануванні діяльності, реалістичність і деталізованість планів, самостійність визначення цілей діяльності; розвинутість уявлень про зовнішні та внутрішні умови діяльності, здатність виділяти значущі умови досягнення цілей як у наявній ситуації, так і в майбутньому; а також, автономність, незалежність від оточення, здібність самостійно планувати діяльність і поведінку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмолов А. Г. Психология личности: Учебник. / А. Г. Асмолов М. : Изд-во МГУ, 1990. 367 с.
2. Боришевський М. Й. Моральна саморегуляція поведінки: поняттєвий апарат / М. Й. Боришевський. – К. : Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 1993. – 69 с.
3. Винославська О. В. Психологія Навчальний посібник. / О. В. Винославська, О. А. Бреусенко-Кузнецов, В. Л. Зливков, - К. : Фірма "ІНКОС", 2005. - 351 с.
4. Карпов А.В. Психология рефлексивных механизмов деятельности. / А.В. Карпов // М.: ИП РАН, 2004 – С. 226
5. Кацера А. А. Подходы к трактовке саморегуляции в психологии / А. А. Кацера, А. В. Кобзарь // Психологические науки: теория и практика: материалы II междунар. науч. конф. (г. Москва, март 2014 г.). — М.: Буки-Веди, 2014. — С. 10-12.
6. Конопкин О.А. Психическая саморегуляция произвольной активности человека (структурно-функциональный аспект) / О. А Конопкин // Вопросы психологии. 1995. № 1. С. 5-12.

7. Лисенко-Гелемб'юк К. М. Саморегуляція особистості в умовах підготовки педагогів до професійної діяльності / К. М. Лисенко-Гелемб'юк // Педагогічний дискурс. - 2012. - Вип. 13. - С. 197-201
8. Сидоренко Н. І. Особливості усвідомлення саморегуляції довільної активності майбутніх педагогів / Н. І. Сидоренко // Наука і освіта. – 2006. - № 3. – С. 35- 47.

REFERENCES

1. Asmolov A. G. Psihologija lichnosti: Uchebnik. / A. G. Asmolov M. : Izd-vo MGU, 1990. 367 s.
2. Boryshevs'kyj M. J. Moral'na samoreguljacija povedinky: ponjattjevyj aparat / M. J. Boryshevs'kyj. – K. : Instytut psihologii' im. G. S. Kostjuka APN Ukraї'ny, 1993. – 69 s.
3. Vynoslavs'ka O. V. Psihologija Navchal'nyj posibnyk. / O. V. Vynoslavs'ka, O. A. Breusenko-Kuznjecov, V. L. Zlyvkov, - K. : Firma "INKOS", 2005. - 351 c.
4. Karpov A.V. Psihologija refleksivnyh mehanizmov dejatel'nosti. / A.V. Karpov // M.: IP RAN, 2004 – S. 226
5. Kacero A. A. Podhody k traktovke samoreguljaciji v psihologii / A. A. Kacero, A. V. Kobzar' // Psihologicheskie nauki: teorija i praktika: materialy II mezhdunar. nauch. konf. (g. Moskva, mart 2014 g.). — M.: Buki-Vedi, 2014. — S. 10-12.
6. Konopkin O.A. Psihicheskaja samoreguljacija proizvol'noj aktivnosti cheloveka (strukturno-funkcional'nyj aspekt) / O. A Konopkin // Voprosy psihologii. 1995. № 1. S. 5-12.
7. Lysenko-Gelemb'juk K. M. Samoreguljacija osobystosti v umovah pidgotovky pedagogiv do profesijnoi' dijal'nosti / K. M. Lysenko-Gelemb'juk // Pedagogichnyj dyskurs. - 2012. - Vyp. 13. - S. 197-201
8. Sydorenko N. I. Osoblyvosti usvidomlennja samoreguljaciji' dovil'noi' aktyvnosti majbutnih pedagogiv / N. I. Sydorenko // Nauka i osvita. – 2006. - № 3. – S. 35- 47.